

VAI TRÒ CỦA GIÁO DỤC PHÁP LUẬT TRONG GIÁO DỤC ĐẠO ĐỨC Ở NƯỚC TA HIỆN NAY

VŨ MẠNH DŨNG (*)

Tóm tắt: Phát triển kinh tế thị trường và hội nhập đã làm cho đất nước đổi mới toàn diện, đời sống nhân dân ngày càng được nâng cao. Tuy nhiên, bên cạnh mặt tích cực thì sự tác động từ mặt trái của kinh tế thị trường và hội nhập cũng làm nảy sinh không ít những vấn đề về đạo đức xã hội. Đó là, lối sống thực dụng, chạy theo lợi ích vật chất, đề cao chủ nghĩa cá nhân, vô cảm, xem nhẹ danh dự, bất chấp lương tâm... xa rời những giá trị đạo đức truyền thống tốt đẹp của dân tộc. Trước tình hình đó, việc giáo dục đạo đức là yêu cầu cấp bách đặt ra hiện nay và vai trò của giáo dục pháp luật trong giáo dục đạo đức hết sức quan trọng, nó không chỉ bảo vệ, thể chế hóa mà còn định hướng cho phát triển đạo đức. Bài viết làm rõ mối quan hệ giữa giáo dục pháp luật và giáo dục đạo đức; vai trò của giáo dục pháp luật trong giáo dục đạo đức nhằm bảo vệ các giá trị đạo đức truyền thống tốt đẹp và phát triển các quy tắc đạo đức tiến bộ ở nước ta hiện nay.

Từ khóa: Đạo đức xã hội; giáo dục đạo đức; giáo dục pháp luật; vai trò của giáo dục pháp luật.

Abstract: Market economy and international integration have led to thorough innovations and increased living standards. However, besides the positive side, the negative impacts of market economy and international integration also raise many ethical and social problems. Examples include a pragmatic lifestyle, pursue of material interests, individualism, insensitivity, disregarding honor, disregarding conscience, etc. These ethical and social problems reflect a distraction from traditional moral values of the Vietnamese. Facing that situation, moral education is an urgent requirement at present. In moral education, legal education plays a very important role: it not only protects and institutionalizes but also orients moral development. The article clarified the relationship between legal education and moral education, the role of legal education in moral education in protecting traditional moral values and develop progressive ethical codes in our country today.

Keywords: Social ethics; moral education; legal education; the role of legal education.

Ngày nhận bài: 20/5/2021; Ngày sửa bài: 15/6/2021; Ngày duyệt đăng bài: 25/7/2021.

1. Đặt vấn đề

Dân tộc Việt Nam, với bề dày lịch sử nghìn năm dựng nước và giữ nước đã tạo nên những giá trị đạo đức truyền thống, được trao truyền từ thế hệ này sang thế hệ khác như: lòng yêu nước, lòng nhân ái, yêu thương và tôn quý con người, ý thức cộng đồng, tinh thần đoàn kết, đức tính cần cù lao động, ham học... Trong đó, yêu nước là nổi bật nhất trong hệ thống giá trị đạo đức của dân tộc.

Trong quá trình đổi mới, hội nhập, giao lưu với các quốc gia trên thế giới, văn hoá Việt Nam đã có cơ hội tiếp nhận những giá trị của nhiều nền văn hoá khác nhau, làm phong phú thêm cho nền văn hoá của dân tộc mình, đồng thời qua đó, thế giới cũng biết đến nền văn hoá truyền thống lâu đời của dân tộc Việt Nam. Trong những năm

(*) TS., Cục Thông tin khoa học và công nghệ quốc gia, Bộ Khoa học và Công nghệ;
Email: vudung1073@yahoo.com

qua, không ít các giá trị truyền thống dân tộc đã được kế thừa và phát huy trở thành động lực thúc đẩy đất nước phát triển, song bên cạnh đó cũng có nhiều giá trị truyền thống đang bị phai nhạt hoặc có nguy cơ băng hoại. Đó là sự xuất hiện của những lối sống thực dụng, bạo lực, thờ ơ vô cảm xa lạ, trái với thuần phong mỹ tục của dân tộc. Việc giáo dục ý thức đạo đức đang được đặt ra như một yêu cầu cấp bách, đẩy mạnh giáo dục đạo đức trên phạm vi toàn xã hội là giúp cho mỗi cá nhân có được sự định hướng đúng đắn cho việc lựa chọn giá trị đạo đức, đánh giá và thực hành hành vi đạo đức.

2. Thực trạng đạo đức và giáo dục đạo đức ở nước ta hiện nay

Về thực trạng đạo đức ở nước ta hiện nay

Hiện nay, nhìn vào thực trạng xã hội cho thấy, vấn đề đạo đức trong điều kiện kinh tế thị trường và hội nhập đã và đang diễn ra rất phức tạp, các thang bậc giá trị có phần bị đảo lộn. Cuộc đấu tranh giữa cái tiến bộ và cái lạc hậu; giữa lối sống lành mạnh, trung thực có lý tưởng với lối sống sa đọa ích kỷ, thực dụng, bạo lực; giữa cái thiện và cái ác vẫn không ngừng diễn ra. Bên cạnh những cái hay, cái tốt đẹp có ý nghĩa tích cực đang được du nhập vào đời sống xã hội Việt Nam thì đồng thời những biểu hiện tiêu cực, xấu xa cũng đang len lỏi xâm nhập vào mọi lĩnh vực trong mọi tầng lớp nhân dân. Cụ thể:

Đức tính khiêm tốn, giản dị, cần cù, tiết kiệm và ý thức cộng đồng, tinh thần đoàn kết là những giá trị nhân văn, tính cách tốt đẹp nổi bật của con người Việt Nam, luôn được người dân tự nhắc nhở mình và nhắc nhở, giáo dục, động viên, khuyến khích nhau. Nhưng hiện nay, do ảnh hưởng của lối sống thực dụng, một bộ phận lớp trẻ đang quay lưng lại với

những giá trị truyền thống đó. Thói ăn chơi xa hoa, lười lao động, thích tiêu xài, hay đòi hỏi thái quá mà quên đi những nghĩa vụ, trách nhiệm của bản thân mình với gia đình, xã hội và mai một đi những đức tính truyền thống quý báu của dân tộc, điều này đang trở thành mối lo ngại đối với tương lai của dân tộc.

Coi nhẹ khuôn mẫu và giá trị đạo đức truyền thống, thực tế cho thấy, một bộ phận không nhỏ trong xã hội vì mưu cầu hạnh phúc cá nhân đã quay lưng lại với cộng đồng, chà đạp lên những khuôn mẫu, những giá trị đạo đức truyền thống. Chẳng hạn: trong khi cả dân tộc, cả hệ thống chính trị đang đồng lòng, chung sức, chia sẻ khó khăn chống đại dịch Covid - 19 thì vẫn có những cá nhân, tổ chức đưa người nhập cảnh trái phép có nguy cơ lây truyền dịch bệnh cho cộng đồng... Hay, một bộ phận lớp trẻ có xu hướng sống tiêu xài hưởng thụ trong lúc đồng bào đang chống chọi với thiên tai lũ lụt; hoặc coi nhẹ tình nhân ái, tạo ra nhiều hành vi, lời nói phản cảm trên mạng xã hội, trái với các chuẩn mực văn hoá trên hệ thống giá trị của dân tộc, khoe khoang các kiểu ăn chơi tốn kém. Điều đáng chú ý và được bộc lộ khá rõ nét là ý thức, hành vi và quan hệ đạo đức của một bộ phận trong những người “giàu có” mới nổi, đã làm cho hệ thống các giá trị đạo đức có sự biến đổi một cách thái quá.

Sự mất cân bằng giữa giá trị vật chất và giá trị tinh thần, coi nhẹ các giá trị tinh thần, các giá trị chính trị - xã hội, quá coi trọng các giá trị vật chất; mẫu người cá nhân đang dần thay thế cho mẫu người lý tưởng; lối sống thực dụng thay thế cho lối sống có lý tưởng, hoài bão nỗ lực học tập, rèn luyện để cống hiến; việc coi trọng đồng tiền đến sùng bái nó

đang có nguy cơ tràn lan trong xã hội... Vì thế, không ít người khát khao làm giàu và mong muốn giàu lên một cách nhanh chóng, kể cả bằng những con đường bất chính. Truyền thống coi trọng gia đình, tập thể, cộng đồng đang bị xem nhẹ. Lối sống tự do cá nhân, phóng túng buông thả, coi thường đạo lý, coi thường dư luận bất chấp lương tâm, vụ lợi, thấp hèn hại cả người thân để trục lợi... đang len lỏi và có nguy cơ ngày càng phát triển trong xã hội.

Cùng với chủ nghĩa yêu nước, nền văn hoá truyền thống của người Việt Nam rất chú trọng học vấn và thường chọn nhân tài qua thi cử, để đỗ đạt phải chăm học, vì thế hiếu học là một giá trị truyền thống tốt đẹp của dân tộc ta. Dưới ảnh hưởng của cơ chế thị trường, mục đích và động cơ học tập của một số người trong xã hội ta hiện nay cũng có phần lệch lạc, không chịu học nhưng lại muốn có bằng cấp. Chẳng hạn, hiện tượng “sinh bằng cấp” dẫn đến mua điểm, chạy điểm trong thi cử như kỳ thi tốt nghiệp THPT quốc gia năm học 2018 - 2019, mua bằng, gian lận bằng cấp ở Trường Đại học dân lập Đông Đô... dẫn đến việc học chỉ mang tính hình thức. Điều đó cho thấy, truyền thống hiếu học của dân tộc cũng đang có nguy cơ suy giảm hoặc biến dạng. Trong thời đại cách mạng công nghiệp 4.0, phát triển kinh tế tri thức, hội nhập để tránh nguy cơ bị tụt hậu, không có cách nào khác là phải chủ động nắm bắt tri thức, công nghệ hiện đại, tiên tiến trên thế giới. Chính vì thế, trong bối cảnh hội nhập hiện nay, tinh thần hiếu học của người Việt Nam cần phải được kế thừa và phát huy mạnh mẽ hơn bao giờ hết, điều đó vẫn là phẩm chất đạo đức của con người Việt Nam mới.

Thực trạng giáo dục đạo đức ở nước ta hiện nay

Giáo dục đạo đức, nhất là giáo dục đạo đức cho thế hệ trẻ là một trong những thành tố quan trọng nhằm đảm bảo môi trường xã hội lành mạnh, tạo điều kiện cho sự phát triển con người một cách toàn diện. Việc giáo dục đạo đức nhằm phát huy và kế thừa giá trị đạo đức truyền thống, tiếp thu các giá trị đạo đức tích cực của các cộng đồng dân tộc khác trên thế giới một cách có hệ thống, bài bản, góp phần bảo vệ và phát triển nền tảng đạo đức và văn hóa Việt Nam theo hướng *dân tộc, đại chúng, tiên tiến hiện đại* là nghĩa vụ, trách nhiệm và lương tri của mỗi người dân Việt Nam. Nhìn lại thực trạng giáo dục đạo đức ở nước ta trong những năm gần đây chưa thực sự được coi trọng, nhất là chưa chú ý đúng mức đến vấn đề cốt yếu, hệ trọng là giáo dục đạo đức, truyền thống đạo đức cho mọi tầng lớp nhân dân trong xã hội. Dưới ảnh hưởng của trào lưu tư tưởng xã hội hướng tới lợi ích kinh tế, hiệu quả tăng trưởng kinh tế đã xuất hiện xu hướng coi nhẹ giáo dục đạo đức. Việc coi nhẹ giáo dục đạo đức chủ yếu biểu hiện ở hai mặt:

Một là, xã hội đã bỏ qua tâm quan trọng của giáo dục đạo đức. Vì chưa thấy được hết tầm quan trọng của việc giáo dục đạo đức nên có thể đã cho rằng, chỉ cần phát triển kinh tế mức sống người dân được nâng cao thì trình độ đạo đức xã hội cũng sẽ được nâng cao. Cho nên, trong quá trình chuyển đổi cơ chế phát triển kinh tế, có lúc, có nơi quá chú trọng đến tăng trưởng kinh tế, tập trung ”xóa đói, giảm nghèo” nâng cao đời sống vật chất của xã hội đã sao nhãng việc nâng cao đời sống văn hóa tinh thần nói chung và đời sống đạo đức nói riêng. Thậm chí, có một số người còn cho rằng, trong bước chuyển đổi này chỉ cần quan tâm đến kinh tế,

không có thời giờ để quan tâm đến công tác giáo dục đạo đức. Về mặt nhận thức, trên phạm vi toàn xã hội cũng như ở một số cán bộ công chức Nhà nước và đảng viên còn xem thường những chuẩn mực đạo đức nên thiếu nghiêm khắc trong việc rèn luyện tu dưỡng bản thân để chủ nghĩa cá nhân lấn lướt mà: *Chủ nghĩa cá nhân để ra trăm thứ bệnh nguy hiểm: quan liêu, mệnh lệnh, bè phái, chủ quan, tham ô, lãng phí,... Nó trói buộc, nó bịt mắt những nạn nhân của nó, những người này bất kỳ việc gì cũng xuất phát từ lòng ham muốn danh lợi, địa vị cho cá nhân mình, chứ không nghĩ đến lợi ích của giai cấp, của nhân dân*⁽¹⁾. Công tác quản lý, kiểm tra, giám sát còn lỏng lẻo, sự yếu ớt của luồng dư luận xã hội tích cực chưa đủ sức quy tụ những người tốt, việc tốt, tập hợp và tập trung lực lượng tiến bộ vào cuộc đấu tranh bảo vệ chân lý, coi trọng đạo lý, đấu tranh cho lẽ phải, công bằng, phê phán cái xấu trong xã hội đã làm hạn chế kết quả rắn đẽ, giáo dục đạo đức.

Hai là, công tác giáo dục đạo đức có xu hướng tách rời thực tế. Thực tế cho thấy, giáo dục đạo đức còn thiếu tính hiện thực, tính mục đích thì mờ nhạt, nội dung thì giáo điều, trống rỗng, thiếu tính cụ thể, không sát hợp với từng đối tượng, còn mang tính chủ quan, phiến diện, duy ý trí; hình thức giáo dục thì đơn điệu, qua loa đại khái, dễ gây nhàm chán. Chính tình trạng này đã dẫn đến hậu quả giáo dục đạo đức chưa cao, thậm chí có trường hợp phản tác dụng.

3. Thực hiện pháp luật và giáo dục pháp luật ở nước ta hiện nay

Về thực hiện pháp luật

Thực hiện pháp luật là hành động (hoặc không hành động) của chủ thể

trong quan hệ pháp luật phù hợp với quy định, yêu cầu của pháp luật, tức là không trái, không vượt quá khuôn khổ mà pháp luật đã quy định. Điều đó có nghĩa là: khi có hành vi trong phạm vi pháp luật điều chỉnh xảy ra thì chủ thể hành vi phải chịu trách nhiệm về hành vi của mình. Đó chính là, thực hiện các quyền, nghĩa vụ pháp lý được pháp luật quy định đối với chủ thể. Mục đích thực hiện pháp luật của chủ thể là phạm trù mang tính đại diện cơ quan nhà nước và tùy thuộc vào từng lĩnh vực, hình thức thực hiện pháp luật mà mục đích không giống nhau, nó có tính rõ ràng đảm bảo thực hiện pháp luật có tác dụng lâu dài của các chủ thể.

Quá trình thực hiện pháp luật phải được đảm bảo bằng các biện pháp của Nhà nước quy định, bởi vì pháp luật là sản phẩm của Nhà nước tạo nên. Trong thực tế xã hội, pháp luật được dùng để thể hiện ý chí của giai cấp thống trị, pháp luật của Nhà nước ta là ý chí của giai cấp công nhân và nhân dân lao động trong xã hội, chính vì thế việc pháp luật được tôn trọng và thực thi nghiêm minh là yêu cầu khách quan được đặt ra từ chính đời sống xã hội và sự mong muốn của Nhà nước cũng như nguyện vọng chung của đa số nhân dân.

Thực hiện pháp luật bao gồm việc tuân thủ pháp luật, thi hành pháp luật và áp dụng pháp luật và việc thực hiện pháp luật ở nước ta hiện nay về cơ bản là tốt, người dân tuân thủ, chấp hành pháp luật một cách tích cực, tự giác, nghiêm minh, tạo tiền đề cho kinh tế phát triển, chính trị, xã hội ổn định, giá trị đạo đức truyền thống được phát huy và đổi mới theo hướng tích cực... Tuy nhiên, vẫn còn tồn

⁽¹⁾ Hồ Chí Minh Toàn tập (2011), Tập 9, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội, tr.293.

động một số hạn chế, bất cập trong quá trình thực hiện pháp luật, đó là vẫn có những người thực hiện pháp luật chưa tốt, chưa nghiêm ít nhiều đã làm ảnh hưởng xấu đến xã hội, đồng thời có thể đã làm suy giảm lòng tin của quần chúng nhân dân vào đội ngũ cán bộ và cơ quan nhà nước. Đặc biệt là, tình hình vi phạm pháp luật trong những năm gần đây diễn ra rất phức tạp như nạn tham nhũng gây thất thoát, lãng phí tiền của, tài nguyên của đất nước quá lớn, gây bất bình cho nhân dân. Trong đó, có cả những cán bộ cao cấp của Đảng và Nhà nước được giao trọng trách quản lý các ngành trọng điểm của nền kinh tế như ngân hàng, dầu khí, giao thông; cả các cán bộ cao cấp ở các tỉnh, thành phố lớn cũng không tránh khỏi sự cám dỗ của đồng tiền lạm dụng quyền lực làm trái quy định, thẩm quyền; và thậm chí, ngay cả cán bộ cao cấp ngành công an cũng vi phạm pháp luật phải xử lý hình sự... Tình trạng buôn bán hàng cấm số lượng lớn, hay làm hàng giả quy mô lớn có tổ chức như các vụ làm xăng giả đã bị bắt, các tệ nạn xã hội phát triển, trật tự an toàn xã hội diễn biến phức tạp. Khi hiện tượng vi phạm pháp luật có ở ngay trong các cơ quan thi hành, bảo vệ pháp luật thì rõ ràng ở đây có vấn đề pháp luật chưa thực sự ăn sâu vào cuộc sống, việc kiểm tra, kiểm soát của nhân dân chưa có hiệu quả, việc thực hiện kỷ cương phép nước có phần nào đó chưa được nghiêm minh.

Về giáo dục pháp luật ở nước ta hiện nay

Giáo dục pháp luật là một nội dung quan trọng trong hệ thống giáo dục quốc gia với mục đích nhằm hình thành, làm sâu sắc và mở rộng sự hiểu biết pháp luật của mỗi công dân. Đồng thời, qua đó hình thành tình cảm đúng đắn và lòng tin đối

với pháp luật của Nhà nước đã được ban hành. Cùng với việc nâng cao nhận thức là hình thành động cơ, hành vi và thói quen xử sự hợp pháp một cách chủ động, tích cực. Như vậy, giáo dục pháp luật là sự tác động đến toàn bộ các yếu tố của ý thức pháp luật như tri thức, tình cảm, niềm tin, lý trí và ý chí đến việc chuyển hóa chúng để chủ thể thực hiện hành vi theo các chuẩn mực pháp luật một cách tự nguyện, tự giác. Vì thế giáo dục pháp luật có mối quan hệ với tất cả các nội dung giáo dục khác của hệ thống giáo dục; do đó, mà giáo dục pháp luật hướng đến điều chỉnh được hành vi của con người, điều chỉnh được mối quan hệ giữa người này với những người khác.

Giáo dục pháp luật liên kết một cách hữu cơ và tương hỗ với các nội dung giáo dục khác, trước hết là các nội dung giáo dục có cùng mục đích tác động đến hành vi của con người và tính hợp lý của hành vi đó trong mối quan hệ với xã hội. Đó chính là các nội dung như giáo dục đạo đức, lối sống...

4. Mối quan hệ giữa giáo dục pháp luật và giáo dục đạo đức ở nước ta hiện nay

Giáo dục pháp luật có vai trò tương hỗ cho giáo dục đạo đức

Giữa pháp luật của Nhà nước Cộng hòa XHCN Việt Nam và đạo đức mà chúng ta định hướng xây dựng (phù hợp với tiến bộ xã hội) có sự đan xen, hỗ trợ, bổ sung lẫn nhau về nội dung. Các quan niệm về công bằng, thiện - ác, nhân đạo, tự do, lương tâm, trách nhiệm, nghĩa vụ, danh dự... không có sự đối lập giữa pháp luật của giai cấp công nhân và đạo đức mới XHCN. Bởi vì, chính pháp luật của Nhà nước XHCN là chỗ dựa và là cơ sở của việc hình thành, thực hiện, bảo vệ

đạo đức mới của dân tộc. Các nguyên tắc căn bản của đạo đức mới XHCN mà chúng ta định hướng xây dựng được thể chế hóa thành các quy phạm pháp luật. Do đó, pháp luật bảo vệ và phát triển đạo đức, bảo vệ tính công bằng, nhân đạo, tự do, tạo dựng lòng tin và khơi dậy lương tri trong mỗi con người Việt Nam.

Đạo đức là nền tảng tinh thần để thực hiện các quy định của pháp luật. Thực tế có những cá nhân trong xã hội thực hiện hành vi chuẩn mực pháp luật có thể không phải vì họ hiểu biết pháp luật mà xuất phát từ niềm tin nội tâm xuất phát từ các chuẩn mực, quy tắc đạo đức. Bên cạnh đó, nhiều quy tắc, yêu cầu, đòi hỏi của chuẩn mực đạo đức phù hợp với sự phát triển tiến bộ được Nhà nước khuyến khích, bảo vệ bằng các quy phạm pháp luật. Chính vì vậy, giáo dục đạo đức mới tạo nên những tiền đề cần thiết để hình thành ở công dân Việt Nam sự hiểu biết và tôn trọng sâu sắc đối với pháp luật của Nhà nước Cộng hòa XHCN Việt Nam. Ngược lại, giáo dục pháp luật XHCN lại tạo ra khả năng thiết lập trong đời sống thực tiễn thường ngày những nguyên tắc của đạo đức mới, củng cố các nghĩa vụ đạo đức, thiết lập quan hệ xã hội lành mạnh bảo vệ hạnh phúc gia đình, bồi dưỡng ý thức tổ chức, kỷ luật cho thế hệ trẻ, kích thích sự giúp đỡ đồng chí, đồng bào, tính lương thiện, sự chân thành và không dung thứ với các biểu hiện chống đối chế độ xã hội XHCN đang định hướng xây dựng...

Giáo dục đạo đức, nhất là đạo đức cách mạng là một quá trình phức tạp của một chuỗi những tác động bên ngoài lên cấu trúc tâm lý của cá nhân nhằm hướng đến hình thành mục đích, sự định hướng giá trị, những nét đặc trưng về phẩm chất, ý chí của đạo đức mới. Do vậy, giáo dục

pháp luật XHCN cùng với giáo dục đạo đức cách mạng đảm bảo sự điều chỉnh bên ngoài đối với hành vi của con người, bởi vì lòng tin sẽ chuyển thành mục đích, định hướng giá trị và để thành hành động đúng đắn. Như vậy, sự thống nhất của giáo dục pháp luật và giáo dục đạo đức được thể hiện cuối cùng ở hành vi hợp pháp. Nhận thức sâu sắc sự thống nhất này có ý nghĩa trực tiếp đến sự tăng cường tác động đối với cả hai nội dung giáo dục. Vì thế trong hoạt động thực tiễn, các cơ quan Đảng, Nhà nước, các tổ chức chính trị - xã hội, các tổ chức kinh tế, xã hội là những chủ thể giáo dục cần phải tìm kiếm các biện pháp giáo dục pháp luật và các biện pháp giáo dục đạo đức với tư cách là các biện pháp hỗ trợ bổ sung hữu cơ cho nhau nhằm đảm bảo tăng cường sự tác động lên tình cảm, hình thành hành vi hợp pháp, đạo đức ở mỗi con người Việt Nam.

Từ sự phân tích trên đây, có thể thấy những điểm, những mặt nhất quán trong giáo dục đạo đức mới và giáo dục pháp luật XHCN cùng tác động đến tâm tư, tình cảm, hành vi của con người Việt Nam. Bởi vì giữa hai nội dung trên, một mặt chúng tác động vào lòng tin đối với sự cần thiết phải tuân theo những nguyên tắc cơ bản của đạo đức mới, mặt khác chúng tác động vào lòng tin đối với giá trị xã hội của pháp luật tiến bộ. Bên cạnh đó sự tác động vào lòng tin đối với những quy phạm cơ bản về đạo đức và pháp luật trong đời sống thực tế hàng ngày, đều hướng đến hoàn thiện những mối quan hệ giữa con người với con người của xã hội Việt Nam hiện nay.

Giáo dục pháp luật có vai trò tích cực trong việc hình thành quan điểm đạo đức mới và phát triển các giá trị văn hóa dân tộc Việt Nam.

Giáo dục pháp luật nhằm mục đích tạo ra khả năng phát triển văn hóa chính trị ở công dân, hình thành trong ý thức công dân các quan điểm đạo đức chính thống. Trong hệ thống giáo dục chính trị, tư tưởng, đạo đức, thẩm mỹ, lao động... thì giáo dục pháp luật có ý nghĩa trực tiếp trong việc nâng cao hiệu lực và hiệu quả của quản lý Nhà nước, quản lý xã hội. Bởi vì, những tri thức pháp luật, tình cảm pháp luật đúng đắn và hành vi hợp pháp chiếm vị trí hàng đầu trong việc sử dụng quyền lực Nhà nước, tăng cường pháp chế, phát huy dân chủ, mở rộng quyền tự do của mỗi người. Giáo dục pháp luật tạo ra khả năng đổi mới các quan hệ xã hội trong môi trường quản lý nhà nước, khắc phục những tư tưởng bảo thủ, ích kỷ, cục bộ, kích thích các hành vi tự giác và ý thức xây dựng trong xã hội Việt Nam. Bên cạnh đó, giáo dục pháp luật còn tạo ra khả năng hình thành các điều kiện và nhân tố thuận lợi cho quá trình quản lý nhà nước, quản lý xã hội, làm xuất hiện và củng cố những phẩm chất tích cực của những hành vi quản lý, thêm vào đó, cũng sẽ tạo ra khả năng không tiếp nhận những hiện tượng tiêu cực, chống đối pháp luật diễn ra trong quá trình quản lý. Quá trình đó chính là cơ sở cho việc xác lập những chuẩn mực đạo đức mới phù hợp với yêu cầu của thời đại, phù hợp với các giá trị văn hóa, làm cho nền văn hóa dân tộc Việt Nam phát triển một cách sâu sắc, phong phú hơn.

Chuyển sang nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, hội nhập, các hoạt động xã hội cũng đã có nhiều bước đổi mới để thích ứng và phát triển, trong đó, hệ thống chính trị cũng đã thực hiện sự đổi mới và có những sự thay đổi khá quan trọng. Nhất là Hiến pháp năm

2013 đã được sửa đổi, bổ sung và cùng với việc sửa đổi đó là ban hành nhiều văn bản pháp luật, tạo dựng hành lang pháp lý cho kinh tế, văn hóa, xã hội vận động, phát triển đạt nhiều thành tựu đang dần bỏ qua các nước có thu nhập trung bình. Đồng thời việc cải cách hành chính, tiếp tục xây dựng và hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa của nhân dân, do nhân dân, vì nhân dân, dân chủ xã hội đã có những bước tiến đáng kể tạo điều kiện để quần chúng nhân dân tham gia vào công việc quản lý nhà nước, quản lý xã hội và kiểm soát quyền lực Nhà nước.

Tuy nhiên, những hạn chế, yếu kém, bất cập của nền hành chính, hiệu lực quản lý của Nhà nước vẫn chưa đáp ứng được những đòi hỏi phát triển nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa mà có nguy cơ bị biến dạng bởi tình trạng buôn lậu, hàng nhái, hàng giả, trốn thuế và tham nhũng... Cơ chế chính sách vẫn còn có sự chưa nhất quán, chưa đồng bộ, thực hiện pháp luật có nơi, có lúc, có chỗ, có khâu chưa nghiêm, hiện tượng tiêu cực trong bộ máy Nhà nước và cả trong hoạt động của nhiều cơ quan thi hành pháp luật vẫn còn diễn ra kéo dài. Vì thế, việc cấp bách hiện nay là xây dựng và hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa, xác lập nền dân chủ xã hội chủ nghĩa, tạo dựng môi trường xã hội vững chắc cho việc xây dựng phát triển đạo đức mới trong giai đoạn hiện nay. Điều đó vẫn là yêu cầu bức thiết làm thay đổi về chất của các quan hệ xã hội, pháp luật phải làm bộ đỡ để đạo đức thực sự là gốc của văn hóa ứng xử.

Quá trình dân chủ hóa xã hội, giữ vững kỷ cương xã hội trước hết phải thể hiện được trong lĩnh vực kinh tế. Nền

kinh tế thị trường với các quan hệ của nó, là cơ sở kinh tế của xã hội dân chủ mà trước hết là dân chủ về kinh tế. Để xác lập cơ sở kinh tế xã hội cho xã hội dân chủ, cần thiết phải thực hiện được một loạt các biện pháp tổng hợp nhằm mở rộng phạm vi tự do kinh tế. Tự do kinh tế chính là cơ sở quan trọng cho tự do cá nhân trên các lĩnh vực xã hội. Bên cạnh đó, xây dựng cơ sở chính trị vững chắc thông qua hệ thống chính trị để mở rộng phát triển các hình thức dân chủ; cả dân chủ gián tiếp lẫn dân chủ trực tiếp; xây dựng và củng cố cơ sở tư tưởng là hệ tư tưởng của giai cấp công nhân, cơ sở văn hóa, xã hội để hình thành và phát triển các giá trị dân chủ... Cùng với việc xây dựng cơ sở kinh tế, chính trị, tư tưởng văn hóa, xã hội là đẩy mạnh quá trình dân chủ hóa xã hội thì việc hoàn thiện hệ thống pháp luật, nâng cao hiệu quả thực thi pháp luật, giữ nghiêm kỷ cương xã hội cũng là một yêu cầu cấp bách để tạo lập môi trường xã hội thuận lợi cho việc xây dựng đời sống đạo đức mới.

Đạo đức và pháp luật ở nước ta hiện nay đều có chức năng chung là điều chỉnh các mối quan hệ xã hội. Sự điều chỉnh của pháp luật và đạo đức đối với hành vi của con người trong các quan hệ xã hội đều vì sự phát triển tự do và toàn diện của con người Việt Nam. Tuy nhiên những điều chỉnh đó có khác nhau về mức độ và phương thức điều chỉnh. Pháp luật thường được biểu hiện ra như những tiêu chuẩn tối thiểu nhằm đảm bảo sự tồn tại xã hội như hiện có, còn đạo đức đòi hỏi từ tối thiểu đến tối đa gắn liền với lý tưởng hoàn thiện về con người và xã hội con người. Pháp luật điều chỉnh các quan hệ xã hội bằng sự cưỡng chế bắt buộc từ bên ngoài theo các chuẩn mực pháp lý. Đạo

đức điều chỉnh hành vi con người, quan hệ xã hội là thông qua dư luận, lương tâm, sự giác ngộ đạo đức, niềm tin cá nhân theo những chuẩn mực đạo đức. Thực tế cho thấy, hệ thống pháp luật càng được hoàn thiện, việc thực thi pháp luật càng nghiêm minh thì đạo đức càng được đề cao, khả năng điều chỉnh và giáo dục đạo đức càng được mở rộng. Pháp luật là một trong những biện pháp để khẳng định một chuẩn mực đạo đức trên thực tế được thực hiện và biến nó thành thói quen. Yêu cầu của các nguyên tắc đạo đức, chuẩn mực đạo đức càng cao thì vai trò của pháp luật lại càng quan trọng. Vì thế hoàn thiện hệ thống pháp luật, nâng cao hiệu lực thi hành pháp luật là biện pháp quan trọng để nâng cao vai trò của đạo đức trong đời sống xã hội, xây dựng và hoàn thiện hệ thống đạo đức mới xã hội chủ nghĩa.

Trong điều kiện kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, hội nhập, việc thể chế hóa cương lĩnh, đường lối, chủ trương của Đảng thành chính sách, pháp luật của Nhà nước một cách cụ thể, kịp thời, khoa học sẽ có ý nghĩa quan trọng trong việc đề ra và thực hiện những chuẩn mực, giá trị đạo đức mới, hình thành những phẩm chất đạo đức mới ở con người Việt Nam. Những biểu hiện xuống cấp, suy thoái về đạo đức, sự tha hóa lệch chuẩn về lối sống trong xã hội, trong đó có một phần nguyên nhân là do pháp luật của chúng ta còn chưa đầy đủ hoặc thiếu chặt chẽ và đặc biệt là việc thực thi pháp luật chưa thực sự nghiêm minh, hiệu quả chưa cao.

Trong điều kiện kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, hội nhập, việc xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa, quản lý xã hội bằng pháp

luật và việc thực thi pháp luật nghiêm minh vừa có ý nghĩa giữ vững định hướng xã hội chủ nghĩa về mặt chính trị vừa là công cụ quan trọng tạo nên môi trường xã hội lành mạnh để đạo đức mới hình thành và phát triển. Bên cạnh việc hoàn thiện hệ thống pháp luật cũng phải kiên quyết xử lý những hành vi vi phạm pháp luật, tạo dư luận phê phán mạnh mẽ sự thoái hóa, biến chất về đạo đức, lối sống, giữ nghiêm kỷ cương xã hội, có như vậy mới động viên được phong trào quần chúng nhân dân tích cực đấu tranh chống những biểu hiện vi phạm pháp luật, vi phạm đạo đức trên phạm vi toàn xã hội, tạo cơ sở cho việc xây dựng một nền đạo đức mới - đạo đức tiến bộ.

Thông qua các phương tiện thông tin đại chúng chúng ta cần cung cấp thông tin đầy đủ và đa dạng hơn về các sự việc, sự kiện, hiện tượng pháp lý xảy ra trong đời sống chính trị, xã hội, pháp luật. Cung cấp những tri thức pháp luật cần thiết cho đội ngũ cán bộ và các tầng lớp nhân dân; tuyên truyền chủ trương, đường lối của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước; biểu dương những tấm gương người tốt, việc tốt trong công tác triển khai thực hiện và áp dụng pháp luật; nhất là phải phê phán, lên án, xử lý nghiêm những hành vi tiêu cực, vi phạm pháp luật của một số người trong đội ngũ cán bộ công chức...

Kết luận

Điều kiện kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa, hội nhập đã tạo ra sự biến đổi mọi mặt của đời sống xã hội. Đất nước “thay da, đổi thịt” đạt được nhiều thành tựu to lớn, đặc biệt trên lĩnh vực kinh tế, đưa Việt Nam thoát khỏi khủng hoảng, nghèo đói, đã

và đang từng bước phát triển vững chắc, trở thành một nền kinh tế năng động trong khu vực. Tuy nhiên, đất nước cũng đang phải đối mặt với một thực tế, đó là đạo đức xã hội trong một số lĩnh vực hoạt động, ở một số tầng lớp xã hội ít nhiều có sự xuống cấp, một số giá trị đạo đức truyền thống của dân tộc bị mai một. Tình trạng này dẫn đến nguy cơ đánh mất bản sắc văn hoá dân tộc trong quá trình hội nhập. Vì vậy việc đẩy mạnh giáo dục đạo đức cách mạng, nhất là thông qua giáo dục pháp luật nhằm duy trì, bảo vệ các giá trị đạo đức truyền thống tốt đẹp và phát triển các quy tắc đạo đức tiến bộ. Điều đó, có ý nghĩa và vai trò to lớn trong việc phát triển và hình thành nhân cách con người Việt Nam đáp ứng được những đòi hỏi của quá trình đổi mới, hội nhập mà vẫn giữ được bản sắc của dân tộc.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. C.Mác và Ph. Ăngghen, Toàn tập (1995), t.4, t.13. Nxb. Chính trị quốc gia - Sự thật, Hà Nội.
2. Hồ Chí Minh Toàn tập (2011), Tập 9, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội.
3. Đảng Cộng sản Việt Nam (1998), *Văn kiện Hội nghị lần thứ V Ban chấp hành Trung ương khoá VIII*, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội.
4. Đảng Cộng sản Việt Nam (2021), *Văn kiện Đại hội đại biểu lần thứ XIII*, Nxb. Chính trị quốc gia - Sự thật, Hà Nội.
5. Nguyễn Thanh Tuấn (2008), *Văn hóa ứng xử Việt Nam hiện nay*, Nxb. Từ điển Bách khoa và Viện Văn hóa, Hà Nội.
6. Trường Đại học Luật Hà Nội (2018), *Giáo trình Xã hội học pháp luật*, Nxb. Tư pháp, Hà Nội.